

11 травня
2023

КОНЦЕПТУАЛЬНІ,
МЕТОДОЛОГІЧНІ
ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ
СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ,
ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
IV МІЖНАРОДНА НАУКОВО-
ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА
ДРАГОМАНОВА | 01601 Україна, м. Київ, вул. Пирогова, 9

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
ННІ «Інститут філософії та освітньої політики»
Кафедра соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики**

IV МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

**«КОНЦЕПТУАЛЬНІ, МЕТОДОЛОГІЧНІ
ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ
СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ, ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
ТА ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ»**

11 травня 2023 року

Матеріали доповідей та виступів

Київ
2023

УДК 1: 37 (075.8)

ISBN – 9-789-40368-859-5

Концептуальні, методологічні та практичні проблеми соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики: матеріали доповідей та виступів учасників Міжнародної-науково практичної конференції, м. Київ, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 11 травня 2023 року. – К.: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. – 171 с.

Друкується за авторською редакцією

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

ISBN – 9-789-40368-859-5

© УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023

© Автори, 2023

4. Universidad Nacional de Educación (2022). Reglamento de Régimen Académico de la UNAE. RESOLUCION-SP-006-No.-055-CG-UNAE-R-2020.

УДК 1: 37.013.73

Матусевич Т.В.

*кандидат філософських наук, доцент
кафедра ЮНЕСКО з наукової освіти
Український державний університет імені Михайла
Драгоманова*

ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТІ ДЛЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ГРОМАДЯНСТВА: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ ТА ЕТИЧНІ ПЕРЕСТОРОГИ

Дана стаття присвячена осмисленню концептуальних перспектив застосування технологій штучного інтелекту в освіті для розвитку відповідального громадянства (програма Ради Європи «Цифрова громадянська освіта»; «Штучний інтелект для суспільного блага»). Проведено аналіз численних етичних викликів, які постають перед освітянською спільнотою в процесі використання штучного інтелекту.

Ключові слова: *штучний інтелект, освіта, етика, освіта для відповідального громадянства.*

Надзвичайно висока швидкість змін у цифрових технологіях та їх прискорене поширення не залишають сучасній освітянській спільноті альтернатив окрім їх опанування, «приборкання» та використання в освітній практиці на благо суспільного поступу. У царині громадянської освіти виклики діджиталізації доповнюють та інтегрують з «класичними» проблемами індоктринації та загроз політичної маніпуляції, інформаційних війн, провокуючи все нові труднощі з віднаходженням релевантних методів та форматів залучення студентів.

Однією з концептуальних ініціатив задля подолання означених викликів стало створення Радою Європи програми «Цифрова громадянська освіта» (Digital Citizenship Education), метою якої є надання молоді інноваційних можливостей для розвитку цінностей, ставлень, навичок і знань, необхідних кожному громадянину для повноцінної участі та виконання своїх обов'язків у суспільстві. Цифрових громадян Рада Європи визначає як людей, здатних використовувати цифрові інструменти для створення, споживання,

спілкування та позитивної та відповідальної взаємодії з іншими. Цифрові громадяни розуміють і поважають права людини, сприймають різноманітність і навчаються все життя, щоб не відставати від еволюції суспільства [10].

В свою чергу, цифрова громадянська освіта – це цілісний підхід, який спрямований на розвиток основних навичок і знань, необхідних у сучасному пов'язаному світі, а також на виховання цінностей і ставлень, які забезпечать їх розумне та осмислене використання. Розвиток і регулювання, залучення та використання технологій штучного інтелекту в освіті є частиною означеної концепції. Зокрема, в ній йдеться про те, що ШІ, як і будь-який інший інструмент, пропонує багато можливостей, але також несе в собі багато загроз, які змушують враховувати принципи прав людини на ранніх етапах його застосування. Педагоги повинні знати про сильні та слабкі сторони штучного інтелекту в навчанні, щоб розширити можливості у своїх практиках цифрової громадянської освіти [10].

Іншою продуктивною для громадянської освіти концепцією є «Штучний інтелект для суспільного блага» (Artificial Intelligence for Social Good, AI4SG), що стає все більш популярною в професійних колах [7]. Проекти, спрямовані на використання ШІ для суспільного блага варіюються від застосунків для допомоги голодуючим, боротьби зі стихійними лихами до теоретико-ігрових моделей з запобігання браконьєрству, від онлайн-навчання з питань ВІЛ серед бездомної молоді, запобігання гендерно-обумовленому насиллю до психологічної підтримки студентів [6]. Але, не зважаючи на те, що кожного дня з'являються все нові продуктивні ініціативи, дослідники відзначають, що досі існує лише обмежене розуміння того, що таке ШІ «для суспільного блага». Відсутність чіткого розуміння того, що робить ШІ суспільно корисним у теорії, що можна описати як AI4SG на практиці та як відтворити його початкові успіхи з точки зору політики, є проблемою, оскільки розробники AI4SG стикаються принаймні з двома основними перешкодами: помилками, яких можна було уникнути та втраченими можливостями. Програмне забезпечення штучного інтелекту формується людськими цінностями, які, якщо їх не відбирати ретельно, можуть призвести до сценаріїв «хороший ШІ стає поганим» [6]. Таким чином актуалізуються питання ціннісної складової і етичних принципів використання ШІ.

Загалом етичні питання розвитку і застосування ШІ знаходяться в центрі уваги і діяльності багатьох дослідників, міжнародних інституцій, що призвело до створення численних ініціатив, лабораторій, інститутів етики ШІ. В результаті аналізу дослідники визначили 84 опубліковані набори етичних принципів для штучного інтелекту, які

збігаються в п'яти сферах: прозорість, справедливість і чесність, нешкідливість, відповідальність і конфіденційність [8].

Попри широку дебатованість даних питань існує ряд проблем, які ще не отримали свого розв'язання. Серед основних виділимо наступні:

1) *Поліморфність питань етики застосування ШІ в освіті.* Етика штучного інтелекту піднімає низку складних питань, зосереджених на даних (наприклад, згода та конфіденційність даних) і способах аналізу цих даних (наприклад, прозорість і довіра). Однак зрозуміло, що етику використання ШІ в освіті не можна зводити лише до питань даних і обчислювальних підходів. Дослідження етики даних і обчислень для використання ШІ в освіті є необхідним, але недостатнім. Етика застосування ШІ в освіті також повинна враховувати і етику освіти [2].

2) *Потенційні загрози фундаментальним правам і демократії.* Результати, які дає ШІ, залежать від того, як він розроблений і які дані він використовує. І дизайн, і дані можуть бути навмисно чи ненавмисно упередженими. Наприклад, деякі важливі аспекти проблеми можуть бути не запрограмовані в алгоритмі або можуть бути запрограмовані на відображення та повторення структурних упереджень. Крім того, використання чисел для представлення складної соціальної реальності може нести ризики удаваної простоти [5].

3) *Колоніалізм ШІ в освіті.* У 2020 році, незважаючи на пандемію коронавірусу, інвестиції венчурного капіталу у стартапи зі штучним інтелектом досягли 75 мільярдів доларів США за рік, з яких близько 2 мільярдів доларів США було інвестовано в штучний інтелект в освітніх компаніях, переважно в США. Саме ці компанії продають свої підходи по всьому світу, створюючи те, що називається колоніалізмом ШІ в освіті. Дана проблема робить звернення до культурного розмаїття однією з найскладніших тем ШІ в освіті [4].

4) *Відсутність універсального підходу до регулювання етичних питань використання ШІ в освіті.* На відміну від охорони здоров'я, де існують давно встановлені етичні принципи та кодекси правил поведінки з людьми, освіта (за межами університетських досліджень) не має такого ж універсального підходу чи загальноприйнятої моделі функціонування комітетів з етики. А у питаннях використання ШІ в освіті, більшість дискусій розглядає учнів як суб'єктів даних, а не як людей. Відповідно, комерційні гравці та школи можуть залучати дітей до систем, керованих ШІ, без будь-якої етичної чи іншої оцінки ризику [2].

5) *Виклики «розмивання етики».* Велика кількість комерційних акторів у технологічному секторі публікують рекомендації з етики, щоб «змити» занепокоєння щодо своєї політики. Така зростаюча

інструменталізація етичних настанов технологічними компаніями має назву «розмивання етики» (ethics washing) і позначає ситуацію, коли етика використовується компаніями як прийнятний фасад, який виправдовує дерегуляцію, саморегулювання або кероване ринком управління, і все частіше ототожнюється з корисливим використанням і удаванням етичної поведінки [3;11]. Для штучного інтелекту в освіті, оскільки діти використовуються комерційними розробниками для тестування своїх технологій ШІ, важливо розробити та впровадити надійні етичні рекомендації та уникати будь-якого «розмивання етики» [9].

6) *Недостатній рівень системного застосування етичних принципів використання ШІ.* Хоча університети зазвичай мають надійні процедури етики дослідження, більшість університетських або комерційних досліджень ШІ не контролюють етику ШІ. Можливо, частково це пояснюється тим, що на початку розвитку штучного інтелекту дослідження з використанням людських даних вважалися мінімально ризикованими [2].

7) *Загрози надмірного невиправданого використання ШІ.* Надмірне використання ШІ може бути проблематичним. Прикладами можуть бути інвестиції в програми ШІ, які виявилися некорисними, або застосування ШІ для завдань, для яких він не підходить, наприклад, пояснення складних суспільних проблем [5].

8) *Виклики підзвітності і відповідальності.* Для закладів освіти питання полягає не лише в тому, чи можна застосовувати ШІ в освіті дітей, але й у тому, як має бути визначена підзвітність і відповідальність у тому випадку, коли педагоги вирішують застосувати або відхилити будь-яку системну рекомендацію[2].

9) *Виклики конфлікту інтересів або «лояльності ШІ».* Концепція конфлікту інтересів або «лояльності ШІ» [1] в освітніх установах значною мірою відсутня в літературі. Для кого працює система ШІ? Учні, школи, система освіти, комерційні гравці чи політики? Питання полягає не в етиці самої технології, а скоріше в етиці людей у компаніях, які стоять за її розробкою, впровадженням і використанням, а також тих, хто приймає рішення. Розуміння лояльності штучного інтелекту означає чітке визначення права власності та будь-яких конфліктів інтересів. Щоб підвищити прозорість і достовірність ефектів ШІ, розробники систем і контролери повинні бути зобов'язані чітко узгоджувати лояльність своїх систем ШІ та структур управління з інтересами учня та інших осіб, на яких впливає система [2].

Підсумовуючи зазначимо, що оскільки штучний інтелект продовжує революціонізувати різні аспекти нашого життя, він також змінює підходи до розвитку освіти для відповідального громадянства, що потребує подальшого дослідження і осмислення концептуальних

перспектив, аксіологічних пріоритетів та етичних принципів використання ШІ в освіті.

Джерела:

- 1) Aguirre A. et al. (2021), *AI loyalty by design: a framework for governance of AI*, Social Science Research Network, SSRN Scholarly Paper ID 3930338, available at [https:// papers.ssrn.com/abstract=3930338](https://papers.ssrn.com/abstract=3930338)
- 2) Artificial Intelligence and Education. A Critical View Through the Lens of Human Rights, Democracy and the Rule of Law by Wayne Holmes, Jen Persson, Irene-Angelica Chounta, Barbara Wasson and Vania Dimitrova, 2022, 114 p
- 3) Bietti E. (2020), “From ethics washing to ethics bashing: a view on tech ethics from within moral philosophy”, *Proceedings of the 2020 Conference on Fairness, Accountability, and Transparency*, pp. 210-19
- 4) Blanchard E. G. (2015), “Socio-cultural imbalances in AIED research: investigations, implications and opportunities”, *International Journal of Artificial Intelligence in Education* Vol. 25, No. 2, pp. 204-28
- 5) European Parliament. Artificial intelligence: threats and opportunities. Available at <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20200918STO87404/artificial-intelligence-threats-and-opportunities>
- 6) Floridi, L., Cowls, J., King, T.C. et al. How to Design AI for Social Good: Seven Essential Factors. *Sci Eng Ethics* 26, 1771–1796 (2020). <https://doi.org/10.1007/s11948-020-00213-5>
- 7) Hager, G. D., Drobni, A., Fang, F., Ghani, R., Greenwald, A., Lyons, T., & Parkes, D. C. et al. (2017). Artificial intelligence for social good, 24 p.
- 8) Jobin A., Ienca M. and Vayena E. (2019), “Artificial intelligence: the global landscape of ethics guidelines”, *Nature Machine Intelligence* Vol. 1, No. 9, 389-99, available at <https://doi.org/10.1038/s42256-019-0088-2>
- 9) OECD (2021), *OECD Digital Education Outlook 2021: pushing the frontiers with artificial intelligence, blockchain and robots*, OECD
- 10) Recommendation CM/Rec (2019)10 of the Committee of Ministers to member States on developing and promoting digital citizenship education
- 11) van Maanen, G. AI Ethics, Ethics Washing, and the Need to Politicize Data Ethics. *DISO* 1, 9 (2022). <https://doi.org/10.1007/s44206-022-00013-3>

This article is devoted to studying the conceptual perspectives of using artificial intelligence technologies in education for the development of responsible citizenship (Council of Europe program "Digital Citizenship Education"; "Artificial Intelligence for the Social Good"). An analysis of the numerous ethical challenges the educational community faces in using artificial intelligence has been carried out.

Keywords: *artificial intelligence, education, ethics, education for responsible citizenship.*

Бобрицька В. І., професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, доктор педагогічних наук, професор (м. Київ, Україна);

Горбановська О. В., студентка другого (магістерського) рівня групи ІМОПз, Освітньо-професійна програма «Освітня політика», Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (м. Київ, Україна).

РЕАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ АВТОНОМІЇ ЗАКЛАДІВ ПОВНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: АКТУАЛЬНИЙ ДОСВІД В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

У статті обґрунтовано основні поняття автономії та організаційної автономії закладів повної загальної середньої освіти в Україні. Визначено особливості та стратегії розвитку організаційної автономії закладів освіти, ключові фактори, які впливають на реалізацію освітньої політики України у сфері організаційної автономії закладів повної загальної середньої освіти. Проаналізовано положення профільного законодавства щодо організаційної політики в закладах освіти.